
LLIGAMS INTERDISCIPLINARIS

Un possible diàleg entre historiadors i psicoanalistes¹

Revista Catalana de Psicoanàlisi, Vol. XXXI/1

Eileen Wieland²
Llúcia Viloca³
Barcelona

En aquest treball es planteja com els psicoanalistes entenen la història personal que el pacient expressa a la consulta. Aquesta història personal no és un record veritable del seu passat i es fa present mitjançant la relació que es crea en el diàleg íntim amb el seu analista.

Aquesta perspectiva coincideix amb els punts de vista dels historiadors J.Elliott i E. Carr. Per ells l'adhesió al passat porta conseqüències desafortunades i només el passat es torna intel·ligible si ho considerem des d'una mirada del present.

Paraules clau: arrels històriques, memòria implícita, memòria conscient, construcció històrica

---

1. Ponència presentada en els *XI Debats de la SEP*, el maig del 2013, sobre el tema general: "Fets, records, memòria... Com s'escriu la història?"

2. Membre de la Societat Espanyola de Psicoanàlisi i docent del Màster en Avenços en la Clínica Psicoanalítica de la infància i l'adolescència de la Universitat de Barcelona i de la Fundació Vidal i Barraquer. E-mail: eileen.wieland@gmail.com

3. Membre de la Societat Espanyola de Psicoanàlisi i docent del Màster en Avenços en la Clínica Psicoanalítica de la infància i l'adolescència de la Universitat de Barcelona i de la Fundació Vidal i Barraquer. E-mail: 5304lvn@comb.cat

En aquest treball plantegem l'ús de la història en el peculiar diàleg psicoanalític. Mencionem algunes aportacions de dos historiadors britànics, E. Carr i P. Burke, que ens han ajudat com a referència per a aquesta reflexió.

Comentem la manera com el psiquisme humà es va construir a partir de les experiències relacionals que marquen el seu propi estil en les seves vinculacions. Aquest munt d'experiències que constitueixen la història del subjecte es fa present en el procés psicoanalític. Això ens fa pensar que el temps no ho esborra, potser ho pot esborrar de la memòria conscient. De fet, les darreres investigacions en neurociències demostren que la història perdura en el que s'anomena memòria emocional. I gràcies a aquesta presentificació del passat, l'experiència psicoanalítica serà una experiència emocional que dóna llum a més cares del poliedre de la nostra història personal.

“Les conseqüències d'adherir-se massa estretament a un passat inventat o distorsionat poden conduir amb facilitat al desastre” (John Elliott).

En proposar-nos aquest tema i compartir-lo amb els especialistes, volíem acostar-nos a l'immens món de la reflexió històrica i trobar-hi punts de convergència i/o de divergència.

Ens hem plantejat un munt de preguntes, totes elles vinculades al tema que tractem avui, com per exemple:

Què és la història en el procés psicoanalític? De quina manera entenem la història o les històries que el pacient porta a la sessió analítica? Com les escoltem? Què fem amb la narrativa? Quina funció té l'acte de recordar? És recordar el passat, allò que resulta curatiu?

Probablement depassaria aquest debat respondre a totes elles; per tant, ens hem focalitzat en la història autobiogràfica que ens transmet el pacient a la sessió.

En principi, el pacient ens porta la seva història, les seves històries, la seva manera subjectiva d'interpretar la realitat, que el condueix, tal com deia Freud, a la seva misèria neuròtica.

Per tant, podríem dir que el diàleg analític és una trobada entre dos historiadors, que busquen en un diàleg viu apropar-se a l'inabastable camí de la veritat personal desconeguda. Un, el pacient, atrapat en la repetició inconscient de models relacionals conflictius i dolorosos; l'altre, l'analista, que s'ofereix com a mediador i transformador i que facilita unes altres mirades a aquesta història.

Arrels històriques en la construcció del psiquisme

L'ésser humà és concebut, es desenvolupa en la vida fetal i postnatal, sempre, dins de les interrelacions humanes. Abans ja de ser engendrat està en l'imaginari dels seus pares i familiars propers. Aquests tenen unes fantasies sobre com serà, com el volen perquè satisfaci les seves expectatives, perquè superi les decepcions intergeneracionals i transgeneracionals. Quan neix, amb tots els seus potencials i les seves peculiars característiques, necessita un entorn familiar que pugui fer, en part, el dol de les il·lusions i expectatives. Això comporta fer front a una experiència desconeguda que faciliti als pares descobrir el nou-nat, amb totes les seves peculiaritats. Tanmateix, perquè el bebè pugui desenvolupar la seva identitat, l'entorn ha de promoure moments de micro-encaixos interrelacionals, modulats per la sintonia emocional i la receptivitat. L'infant, alhora, també rebrà l'impacte dels desitjos, expectatives i frustracions de l'entorn, que l'inscriuran dins la història familiar i que impregnaran la seva identitat.

A l'inici de la vida, l'infant incorpora els estils relacionals dels pares, marcats per les seves històries intrapsíquiques i interpersonals, a través de les sensacions i percepcions, tot a nivell corporal, que li deixen una empremta, l'anomenada empremta mnèmica de Freud. Aquesta empremta no pot ser recordada posteriorment, però sí que resta en l'ésser humà com a memòria implícita o emocional, que modula els seus actes i estils relacionals. Queda en l'àrea del desconegut i inaccessible, no recordable conscientment, però sí expressat per les seves actituds i fantasies inconscients, que justament la cura psicoanalítica ajudarà a fer present en l'aquí i ara. La qual cosa ha estat reconeguda per les últimes investigacions en neurociència. Aquestes investigacions demostren que la percepció de l'entorn sensorioemocional, des del primer dia de la vida, queda registrat somatosensorialment, i que no és recordat conscientment però sí expressat en forma de comportaments i percepcions emocionals. Aquest fet s'anomena memòria emocional o implícita.

Per tant, tots nosaltres tenim records que estan presents de diferents maneres, conscients o no, i que el temps no esborra. L'evidència de l'existència de la memòria implícita, creiem que dona una resposta a la pregunta que es feia Freud fa 100 anys, de si tenim records de la nostra infantesa o referents a la nostra infantesa.

Tal com veiem en la pràctica clínica, els humans tenim una versió distorsionada de la nostra història, que segons les peculiaritats personals pot desvetllar o evitar el patiment. L'experiència psicoanalítica pot ajudar a apropar-nos més a l'intrínsec veritable, creatiu i destructiu, de nosaltres mateixos. Tal com diu Rusbridger (2012), psicoanalista de la Societat Britànica, "el desenvolupament d'una relació veraç amb la realitat és el cor de la salut mental" (comunicació personal).

L'historiador P. Burke (2013) comenta: "La història no es projecta com una fletxa cap al futur, sinó que es mou com una pilota de ping-pong de segle en segle, batuda per les mateixes tendències i contratendències."

Aquest comentari referit als moviments socials ens suggereix pensar sobre la nostra pràctica quotidiana amb el malestar dels nostres pacients. En el tractament psicoanalític, els cercles repetitius, que són font d'infortunis, constitueixen al mateix temps l'oportunitat de transformar aquesta realitat i convertir-la en una fletxa cap al futur. Per tant, pensem que la metàfora que descriu millor el procés psicoanalític que sorgeix en la nostra relació amb el pacient, seria l'espiral, aquella figura geomètrica que va passant pels mateixos punts però cada vegada d'una manera més àmplia, cada vegada amb una elaboració diferent, que possibilita la construcció d'una fletxa cap al futur.

Per la seva banda, l'any 1914 Freud planteja que l'anàlisi brinda, enfront de l'obsessió repetidora del pacient, l'oportunitat de crear una nova relació que possibiliti una acció modificadora. Per ell la malaltia no pot ser tractada com un fet històric, sinó com un fet actual, perquè el pacient repeteix i reviu la seva història novament en el si de la relació amb l'analista. El pacient repeteix sense ser conscient del que fa. També diu que gràcies a aquesta repetició l'enemic es fa present, perquè no és possible vèncer allò que es manté absent o que no està suficientment a prop.

Anteriorment, en el seu estudi sobre la histèria, Freud (1895) va utilitzar la metàfora de l'arqueòleg com una forma de descriure el procés analític. Aquesta metàfora és la que perdura més freqüentment en l'imaginari popular, que seria recordar i reconstruir el passat. A partir de 1914 Freud estableix uns principis claus que marquen una fita en el mètode analític, fent d'aquest una teràpia específica i diferenciada d'altres tipus de tractament. Per tant, a partir de la seva experiència clínica, Freud modifica la seva metàfora de l'arqueòleg. Ara l'analista, en la seva interrelació amb el pacient, viu i observa la dramatització del món intern del passat del pacient en el present.

Com ja hem dit, l'ésser humà, en l'encontre amb el seu psicoanalista, narra la seva història deformada per les seves fantasies inconscients, creades sobre la base de les seves primeres experiències sensorials i perceptives. Atrapat en aquestes vivències subjectives, intentarà que aquesta nova relació psicoanalítica encaixi amb la seva història viscuda i percebuda.

La sessió d'anàlisi es concreta mitjançant l'espai interrelacional de tots dos components, el pacient i el psicoanalista, amb unes vessants interpersonals i intrapsíquiques. El pacient, amb el seu estil comunicatiu d'actituds infraverbals i verbals, evoca en l'analista un teixit de múltiples i complexes sensacions, vivències del seu món intrapsíquic, alhora que es va creant una imatge de l'analista més o menys real, en part tenyida per les seves vivències històriques. El pacient, en principi, ve amb una història que verbalitza,

disposat a viure una experiència interpersonal, nova, emocional, dins d'un marc delimitat per la professionalitat, l'espai i el temps. Espera descobrir-hi quelcom nou. No és conscient de la discordança entre la seva història verbalitzada i l'actuada o dramatitzada. No és conscient que fa i actua com va veure fer i actuar els seus referents emocionals familiars. Aquesta és la manera com porta la seva història a la sessió analítica, una història expressada com una manera de relacionar-se, una història viva i no solament la història relatada.

De quina manera ho escoltarà l'analista? Què li evocarà? Eulàlia Torras, psicoanalista de la Societat Espanyola de Psicoanàlisi, ho planteja en el seu treball de 1985 "Present i passat de la interpretació" i diu: "Com a analistes estem preparats per participar en aquest passat, per representar-lo, no per repetir-lo. Des de l'experiència nova de l'aquí i ara creem les condicions per afrontar la compulsió a la repetició." (Torras, 1985, p. 61)

Associem aquesta característica tan humana de repetir inconscientment, amb allò que ens diu l'historiador britànic Carr: "La història és un procés continu d'interacció entre l'historiador i els seus fets..., un diàleg sense fi entre el present i el passat. La gran història s'escriu quan la visió del passat per part de l'historiador s'il·lumina amb els seus coneixements dels problemes del present. El passat es fa intel·ligible a través del present." (Carr, 1981, p. 40).

Pensem que aquest passat evocat i dramatitzat de diferents formes en l'escenari de la intimitat de la relació terapèutica, és el que fa possible sortir de les repeticions empobridores. *El mètode analític possibilita, doncs, donar-li eines al pacient per tal que l'ajudi, tal com deia Freud, a fer front als infortunis de la vida.* En síntesi, Carr - des de la seva reflexió sobre la història -, Freud i les investigacions posteriors de tants professionals en el treball quotidià amb els pacients, convergeixen en el fet que: el passat es fa present.

Gràcies a aquesta actualització de la història en la relació terapèutica, el pacient es pot acostar a les seves altres històries que condicionen el seu malviure. Perquè no hi ha història objectiva. Freud, en la seva intensa correspondència amb l'escriptor Arnold Zweig, li deia que no hi ha una veritat autobiogràfica perquè mai els records no són exactes i fidels.

Aleshores, cadascú construeix l'experiència del mateix fet de maneres diferents, per raons emocionals i cognitives: l'experiència subjectiva és modulada segons les emocions viscudes, tal com dèiem. No només la versió de la història és emmotllada i modulada per les experiències subjectives, sinó que també intervé un altre aspecte que accentua més la distorsió. Podem narrar la història de maneres diferents, segons a qui l'expliquem o amb quina finalitat. L'expliquem per impactar, per fer pena, perquè l'aprovin... i no és igual si l'expliquem a un estrany o a un íntim. És a dir, que cada relat és una

versió possible, i que dependrà de a qui l'expliquem i de què volem transmetre. En la nostra experiència, els pacients, en el curs del procés psicoanalític, van transformant la percepció de la seva història i la relació amb les seves figures emocionalment significatives. Al llarg de l'anàlisi, es poden anar recuperant vivències on la gratitud brota intensament per sobre de la destructivitat i de la negació, fent així que es pugui recuperar una narrativa més integrada.

L'analista escoltarà el seu pacient i interpretarà la seva història en funció de la perspectiva teòrica que utilitzi. Aquest és un altre punt de convergència amb Carr (1981). Ell usa la metàfora del pescador per descriure què fa l'historiador amb els fets històrics. Diu: *"Allò que l'historiador pesqui (fa referència als fets) dependrà de la sort, però sobretot... de la zona del mar on decideixi pescar i de les eines que hagi triat, i tots dos factors vindran determinats per descomptat per la classe de peixos que pretengui atrapar"* (p. 31). Atenent la proposta de Carr, pensem que l'historiador i l'analista interpretaran la història segons la seva identitat professional, amb la qual cosa volem dir que no hi ha dues anàlisis iguals: cadascuna té una empremta personal i única, sorgida en una relació específica entre dues persones amb les seves pròpies històries. L'analista, equipat amb la seva anàlisi personal i la seva formació, rebrà les comunicacions del pacient, l'impacte de l'estil relacional, es fixarà com es dramatitza el món intern. En farà una elaboració i la comunicarà a aquest, amb paraules i actituds que l'ajudaran a comprendre el món psíquic, a tolerar-lo i a contenir-lo. Diferenciant-se així d'un diàleg entre dues persones.

Per concloure, podem dir que la reconstrucció de la història de la nostra vida és un procés obert en transformació contínua. L'experiència actual va promovent altres visions, altres comprensions, i aquest és un procés lent i pausat, a mesura que el pacient ho pugui anar tolerant. Potser és la manera que els humans tenim d'aproximar-nos a la nostra realitat interna... Anar construint aquesta història polièdrica és anar construint una identitat.

"El principio"

Dos griegos están conversando: Sócrates acaso y Parménides.
 Conviene que no sepamos nunca sus nombres;
 la historia, así, será más misteriosa y más tranquila.
 El tema del diálogo es abstracto.
 Aluden a veces a mitos, de los que ambos descreen.
 Las razones que alegan pueden abundar en falacias y no dan con un fin.
 No polemizan. Y no quieren persuadir ni ser persuadidos, no piensan en ganar o en perder.
 Están de acuerdo en una sola cosa; saben que la discusión es el no imposible camino para llegar a una verdad.
 Libres del mito y de la metáfora, piensan o tratan de pensar.

No sabremos nunca sus nombres.

Esta conversación de dos desconocidos en un lugar de Grecia es el hecho capital de la Historia.

Han olvidado la plegaria y la magia.

Jorge Luis Borges

RESUMEN

En este artículo se plantea como los psicoanalistas entienden la historia personal que los pacientes traen a la consulta. Esta historia personal no es un recuerdo verdadero. Está teñido por las diferentes vicisitudes de la vida. La historia del paciente se hace presente y se revive en el diálogo íntimo con el analista.

Esta perspectiva coincide con el punto de vista planteado por los historiadores E. Carr y J. Elliot. Para ambos la adhesión al pasado tiene consecuencias desafortunadas y sólo el pasado se hace inteligible si nosotros lo comprendemos desde el presente.

SUMMARY

This paper describes how psychoanalysts comprehend the personal history that patients bring to the consulting room. This personal history is not an accurate memory, it has been coloured by the varied vicissitudes of life. At the same time, this history becomes present and actualised in the intimate dialogue between analyst and patient.

This perspective coincides with the views of the historians E. Carr and J. Elliott. According to them, adhesion to the past brings unfortunate consequences, and the past only becomes intelligible when looked at from the present.

BIBLIOGRAFIA

- BORGES, J.L. (1996). *Obras Completas*, vol. III. Buenos Aires, Emece Editores
- BURKE, P. (2013). Entrevista La Contra. *La Vanguardia*, 08/02/2013
- CARR, E.H. (1981). *Qué es la historia*. Barcelona, Seix Barral, Ciencias Humanas
- ELLIOTT, J. (2012). *Haciendo historia*. Madrid, Ed. Taurus
- FREUD, S. (1895). Estudios sobre la histeria. *Obras completas*, vol. I. Madrid, Ed. Biblioteca Nueva
- (1914). Recuerdos, repeticiones y elaboraciones. *Obras completas*, vol. II. Madrid, Ed. Biblioteca Nueva, 1968
- (1927-1939). *Correspondencia Sigmund Freud - Arnold Zweig (1927-1939)*. Barcelona, Ed. Gedisa, 2000
- RUSBRIDGER, R. (2012). *Comunicació personal. Unconscious Phantasy Today*. Conferència a l'University College of London, desembre 2012
- TORRAS DE BEÀ, E. (1985). Passat i present en la interpretació. *Revista Catalana de Psicoanàlisi*, II/1, pp. 59-75

